

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: СПРОБИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.

Інтеграційні процеси, які отримали поширення у світі з руйнуванням біполярної системи міжнародних відносин, відіграють нині конструктивну роль в багатьох регіонах світу. Поряд з класичними формами європейської інтеграції у ХХ ст. з'явилися нові формати азійської регіональної взаємодії, що позначилися неочікуваними успіхами для провідних акторів сучасних міжнародних відносин.

Африканські країни також прагнуть розвивати інтеграційні процеси у своєму регіоні.

Об'єктивні обставини сприяють продовженню ініціатив, закладених провідними країнами регіону наприкінці 1980-х рр. минулого століття. На початку третього тисячоліття Африканський континент займає особливе місце у сучасній системі міжнародних політичних та економічних відносин. Хоча Африка відстає від інших регіонів за рівнем економічного розвитку, вона має нині один з найбільших сировинних потенціалів у світі. Зокрема, серед мінералів – 90% світових ресурсів платини, 60% – кобальту та марганцю, 40% – золота та алмазів тощо. Африка видобуває 1,5 млн т бавовни, більш ніж 1 млн т кави та інші продукти тропічного землеробства, деревини та цінних порід. Африканські країни представлені в багатьох міжнародних міжурядових організаціях. Значну частину членів ООН складають африканські країни, вони також представлені в Раді Безпеки та в інших авторитетних міжнародних форумах. Очевидно, що у сучасному взаємозалежному світі без країн континенту неможливим є розвиток світових господарських зв'язків, відтворення цілісної системи міжнародної безпеки.

Наприкінці ХХ ст. нові тенденції та результати світових господарських відносин (укріплення фінансово-економічних потенціалів розвинутих західних

країн, успіхи азійської інтеграції, зростаючий економічний вплив на країни Африки провідних акторів – ЄС, США, Китай, Індія, країни АСЕАН тощо) спонукали лідерів африканських країн до рішучих кроків щодо облаштування майбутнього.

Передумови для цього були закладені довгим шляхом спроб об'єднання спільних зусиль для економічного розвитку регіону. Доволі різні за територією, кількістю населення, рівнем фінансово-економічного розвитку, рівнем політичної стабільності країни об'єднувались в союзи і організації, які найчастіше набували форм субрегіональних об'єднань.

Нині для Африки найбільш поширеною категорією регіональних інтеграційних об'єднань є субрегіональні союзи, що представляють різні (з числа членів) угруповання держав однієї субрегіональної зони [1]. Саме вони заклали основу формування взаємовигідних відносин. Субрегіональний рівень інтеграційних відносин, як виявилось, є найбільш прийнятним на африканському континенті. Країни-учасниці прагнуть домовитися про спільні зусилля щодо покращення умов господарювання в національних економіках з невеликою, традиційно «відомою» групою акторів, які часто мають спільні територіальні кордони, подібні проблеми ведення господарства, однакові цілі і завдання щодо бачення майбутнього, а також подібні політичні, фінансово-економічні потенціали щодо їх досягнення.

Варто зазначити, що проекти економічного розвитку країн Африки традиційно ініціювались і підтримувались МВФ та ВБ. На приклад, наприкінці 1990-х рр. експерти Всесвітнього економічного форуму в Давосі висунули ініціативи згідно з якими провідні західні країни-донори мали б переглянути умови надання допомоги африканським країнам, зокрема, у підтримці довгострокових наукових та технологічних проектів. Водночас США та європейським країнам пропонувалось відкрити свої ринки для африканських товарів. Крім того, інтеграційні процеси в Африці підтримуються великими міжнародними організаціями, об'єднаннями, які й виступають нині рушійною силою перетворень. На відміну від європейських країн, де розвинуті економічні

держави (Німеччина, Франція) виступають носіями матеріальних та інституційних основ інтеграції, в Африці цю функцію виконують міжнародні міжурядові організації. Прикладом цього є Організація Африканської Єдності (ОАЄ). До другої половини 90-х рр. стратегія ОАЄ полягала в підтримці регіональних об'єднань.

Це знайшло відображення у створенні інтеграційних об'єднань, які базувались на дво- та трирівневих інституційних структурах, в яких крім держав-членів, учасниками були й організаційні утворення субрегіонального або транскордонного характеру. Останні, маючи певну самостійність щодо формування економічної політики, могли координувати свою діяльність в більш ефективний спосіб, ніж тільки держави між собою. Зокрема, Африканське економічне співтовариство (АЕС) починало працювати на відповідних засадах. Воно було утворено з 34 африканських держав, а також з членів САДК, ЕКОВАС та інших. Зрештою після підписання 1991 року Договору про Африканське економічне співтовариство (АЕС) було створено передумови не лише для функціонування Спільного ринку, але й для тіснішої політичної співпраці.

Прагнення африканських держав до економічної інтеграції базувалось на необхідності створення сприятливих умов для розвитку народного господарства, орієнтованого на задоволення потреб внутрішнього ринку. Спочатку ідея африканського спільного ринку відобразилась у створенні в 1980 р. Конференції з координації розвитку Півдня Африки (САДКК.) В 1992 р. вона перетворилася у Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК/SADC – Southern African Development Community). Нині Співтовариство є найбільш впливовим субрегіональним об'єднанням Африки. Загальна чисельність населення 15 країн-членів САДК складає близько 277 млн осіб, сумарний ВВП – близько 575,5 млрд дол. США [2]. Лідерами держав, що входять до САДК було підписано угоду про створення в Південній Африці зони вільної торгівлі з метою підвищення конкурентоспроможності африканських товарів на світовому ринку.

Майже одночасно із створенням АЕС та САДК, у 1989 р. в північній частині Африканського континенту було створено Союз Арабського Магрибу за участю Алжиру, Лівії, Мавританії, Марокко та Тунісу. Договором передбачалось створення розширеного економічного співробітництва на основі регіональної інтеграції. Інтеграція розглядалась як альтернативний шлях розвитку, як своєрідний спосіб досягнення економічного зростання через використання власне внутрішніх потенціалів учасників інтеграції. Концепція «опори на власні сили» передбачала, що досягнення прогресу може бути досягнуто через використання місцевих ресурсів та мобілізацію внутрішніх чинників розвитку. Передбачалось, що в окремих регіонах будуть створені внутрішні ринки, які стануть основою для модернізації економіки. Характерно, що відповідна ідея присутня в планах організації Африканської єдності щодо створення до 2025 р. африканського економічного співтовариства. Водночас економічний розвиток більшості африканських країн й нині є предметом обговорення на міжнародних форумах як такий, що потребує підтримки. Більшість населення країн континенту проживає за межею бідності, а плани щодо відновлення економіки мають результатом здебільшого зростання сировинно-видобувних секторів народного господарства.

Відтак, незважаючи на бідність та невисокі економічні показники розвитку, африканські країни мають певний досвід розвитку різних форм регіональної економічної співпраці. Серед них слід назвати Західноафриканське економічне співтовариство (ЗАЕС), Раду Згоди, Економічне співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС), Економічне співтовариство центральноафриканських держав (ЕККАС), Митний та економічний союз Центральної Африки (МЕСЦА), Економічне співтовариство країн району Великих Озер (Бурунді, Заїру, Руанди) (переважно на основі двосторонніх відносин), Зону преференційної торгівлі держав Сходу і Півдня Африки (ЗПТ), Східноафриканське співтовариство, Спільний ринок Східної і Південної Африки (КОМЕСА), Південноафриканську конференцію з координації розвитку, Західноафриканський економічний і валютний союз (ЮЕМОА),

Співтовариство південноафриканського розвитку (САДК). Африканські країни є також членами кредитного союзу Арабського валютного фонду та ін.

Новий етап розвитку міжнародних відносин потребує адекватного реагування на виклики часу. Проблеми сучасного економічного розвитку держав Африки, зокрема такі, як необхідність пошуку шляхів розвитку сучасних технологій, створення доволі самостійного внутрішнього ринку держав, взаємовигідне залучення інвестицій в економіку країн тощо, потребують пошуку нових підходів і механізмів щодо їх розв'язання. Африканські країни постали перед необхідністю вироблення більш високого рівня довіри та єдності на основі напрацьованого досвіду спільного співробітництва.

Важливою подією на африканському континенті стало створення Африканського союзу (АС) – найбільшої міжнародної міжурядової організації, яка замінила собою Організацію Африканської Єдності. Як відомо, голови держав континенту схвалили Установчий акт Африканського союзу на саміті ОАЄ в липні 2000 р. у м. Ломо (Того), тоді ж було оголошено про створення Африканського союзу. Головна відмінність ОАЄ від АС полягає в пріоритетах діяльності. Якщо перша ставила за мету політичну інтеграцію для укріплення національної незалежності та територіальної цілісності африканських держав, то остання наголошує на необхідності економічної інтеграції з урахуванням досягнень субрегіональної інтеграційної взаємодії держав континенту.

Враховуючи недоліки попереднього етапу розвитку, позначеного болючим сприйняттям африканськими лідерами будь-якого тиску на національний суверенітет, недовірою до ініціатив наднаціонального характеру, було обрано шлях економічного співробітництва як основної домінанти взаємовідносин африканських держав.

Новим кроком щодо розвитку Африки стала Програма НЕПАД «Нове партнерство для розвитку Африки» (New Partnership for Africa's Development), яка була прийнята на першому саміті Африканського союзу (9 – 10 липня 2002 р. м. Дурбан, ПАР). Масштабна програма стратегії розвитку Африки визначила

комплекс заходів в сфері економіки держав континенту. Необхідність зупинити тенденцію відсталості африканських країн, сприяти їх економічному зростанню та розширенню їх активної участі в міжнародних організаціях пов'язувалась з необхідністю опори на власні сили та спробою розв'язання боргової проблеми африканських країн, наприклад, в 2000-х рр. внески країн Африки досягали 30% загального обсягу бюджетних витрат; в 2014 р. обсяг бюджету АС складав 308 млн дол. США, в т.ч. внески африканських країн складали 46 % [3].

Міжнародне співтовариство виявило підтримку ініціативам АС. Зокрема, саміт «Великої вісімки» в м. Кананаскіс (Канада) у червні 2002 р. затвердив План дій «Групи восьми» з Африки; на саміті в Евіані (Франція) у червні 2003 р. голови держав «Вісімки» прийняли ряд нових документів, в тому числі План Африка/«Група восьми» щодо укріплення потенціалу країн для проведення операцій на підтримку миру, а також План дій щодо боротьби з голодом. Підтримали цю програму також ООН, ЄС, СОТ.

Африканські країни в сучасних умовах намагаються адекватно реагувати на виклики часу. Провідні актори міжнародних відносин, які мають свої інтереси і цілі в африканському регіоні, виступають як посередниками, донорами у розв'язанні проблем країн, так і непропорційними споживачами ресурсів континенту. Досягнутий досвід регіональної взаємодії дозволяє країнам Африки будувати новий рівень взаємовідносин як між самими акторами інтеграційної процесу, так і між африканськими державами та провідними державами світу – впливовими гравцями сучасних міжнародних відносин.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдай О.М. Регіональні інтеграційні об'єднання в Африці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/15.pdf>
2. Southern African Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sadc.int/about-sadc/overview/sadc-facts>
3. No strings attached: African Union seeks financial independence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-2935107/No-strings-attached-African-Union-seeks-financial-independence.html>
4. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. – Львів, 2003.